

**МАНАСТИРЪТ „СВ. МАРИНА“
ПРИ СЕЛО БОТЕВО В КОЛЕКТИВНАТА ПАМЕТ НА
НАСЕЛЕНИЕТО ОТ ВАРНЕНСКО
(МИНАЛО И НАСТОЯЩЕ)**

Светлозара Колева

ST. MARINA MONASTERY AT THE VILLAGE
OF BOTEVO, STORED IN THE COLLECTIVE MEMORY OF THE
POPULATION OF VARNA REGION
(PAST AND PRESENT)

Svetlozara Koleva

Abstract: *The study traces the persistence of cult practices stored in the collective memory of the population over time, how they have evolved over the years and what transformation they have undergone to our times. The monastery with the holy spring has a centuries-old history. The first description dates from the late 19th century. Many legends justify its occurrence. Until the 50s of the 20th century, thousands of pilgrims flocked here on the day of the patron saint of the holy place – July 17. The resumption of the traditional celebration stored in the collective memory happened in 2006. The Folklore Festival, named “The Festival of Fertility” is organized and it is included in the National Cultural Calendar of the Ministry of Culture.*

Keywords: *collective memory; holy spring; Monastery; holy place; healing spring.*

Настоящото изследване е част от дисертацията ми „Култът към лековити извори във Варненско от края на XIX до началото на XXI в. (етнологички прочит)“ с научен ръководител проф. д-р Мария Иванова. Моята конкретна цел е тук да разгледам мястото на манастира „Св. Марина“ при с. Ботево в колективната памет на населението от региона. В хода на изложението ще се проследи доколко устойчиви във времето са формите, чрез които функционират културните практики, свързани с култовия обект. И още – как се развиват през годините и каква трансформация претърпяват до нашето съвремие.

Обръщам специално внимание на това сакрално място с лековит извор, тъй като то е едно от най-почитаните във Варненско. В процеса на извършените проучвания са установени 39 култови места. Големият им брой изразява преклонението и вярата на хората в необикновената сила на тяхната вода. Сред местното население са известни още под името *аязми, язмички, света вода*. От изследваните аязми 23 са вградени в параклиси и имат за покровител някой християнски светец или са свързани с голям църковен празник. Два от изворите се намират в

манастирски храмове – „Св. св. Константин и Елена“ и „Св. Димитър“. На други 6 лековити извора водата е изведена в чешми и отново са свързани с християнски празници, но нямат култови сгради около тях. Останалите 8 носят имената на болестите, които лекуват или на качеството на водата – Сутма пунар, Трескавата чешма, Лъджата чешма, Горчивата вода и др.

Манастирът „Св. Марина“ се намира в североизточна посока от гр. Варна, на границата на Варненска и Добричка област. Разположен в нисък дол, той е заобиколен от гъста широколистна гора. Местността е известна под името „Дълъп дере“ (раздвоено, чаталесто дере), а изворът аязмо, над който е построена светата обител – като „Сутма пунар“ (Трескав кладенец), и се свързва с лековитите свойства на водата му.

Вековна е историята на манастира „Св. Марина“ при с. Ботево. Първият писмен извор за него е дописка от учителя в селото Димитър Станчев, поместена в брой 39 от 23 септември 1871 г. на излизания в Цариград вестник „Македония“. Много подробно са описани мястото и изворът, носещ името на св. Марина: „... в една ратлинка, покрита наоколо с лес... там в хрусталака, извира този много студен извор, изграден извътре с камъни, направен широк колкото гробница, покрит отгоре с покрив, а от страните ачик отворен, дето се набира хемен до пояс вода що тече непрестанно и ся изтича от долу под зданието, дето има особен извод и изтичащ ся на долу събира ся в няколко други малки извори, кара няколко воденици дулапени, тоже поливат ся няколко бахчи с дулапи и туй има название – Дълъп дере“. По-нататък текстът описва как протича празникът: „Тук всяка година на 17 юлия то ест на св. Марина да ся събират от околните села за празнувание уж памятта на св. мъченица и да ся къпят за здраве в речената аязма... някои си идат от вечер, че пренощуват в хрусталака или в селото, отхождат най-повече сутрин ще видиш народ повече от селата като безброй пчели събирающеця на натиск кой по-напред да ся хвърли от горе на водата и най-вече преди да е изгряло лучезарното слънце...“ [Македония, 1871, бр. 39].

В това първо описание на лековития извор „Св. Марина“ се отбелязва, че още в края на XIX в. свящото място е било известно и почитано от местното население. През следващите години чудотворната сила на водата от аязмото го прославя още повече. На 17 юли (30 юли) – патронния празник на светицата покровителка, въпреки че е време на усилена жътва, докъм 50-те години на XX в. тук се стичали хиляди хора и кертвани с волски каруци от цяла Североизточна България – Варненско, Провадийско, Вълчидолско и от много добруджански села. Днес, когато са изминали почти 150 години от първото писмено сведение за сакралното място, вярата в неговата изключителна сила се е съхранила. То продължава да бъде обект на поклонение въпреки настъпилите промени в традиционното му почитане.

В теоретично отношение при своята разработка се основавам на тезите и постановките на утвърдените изследователи Морис Халбвакс, Ян Асман, Пиер Нора относно разбирането на паметта като социално и културно явление. Обединяваща парадигма в изследването е идеята, че паметта е основен посредник, чрез който миналото присъства в настоящето и така тя е в основата на запазването на традициите като колективни форми на спомняне. В подкрепа на тази теза е становището на Морис Холбвакс, че паметта има „колективен порядък, тъй като

индивидите, принадлежащи към общността, могат да си спомнят и да съхраняват спомените си благодарение на общуването и взаимодействието помежду си“ [Халбвакс, М. 1996, с. 17]. Съгласно дефиницията на Пиер Нора „място на памет са всички паметници, които един народ или етническа група признават за неделима част от своята идентичност“ [Нора, П. 2004, с. 38]. В този смисъл манастирът „Св. Марина“ е едно такова място не само за населението на с. Ботево, но и за целия Варненски регион. Така локалните културни практики на конкретния топос се вписват в контекста на регионалното почитане на св. Марина.

Формирането на колективна памет за конкретното култово място може да се разглежда като процес на изграждане на нещо специфично за общността, живееща в региона, и като утвърждаване на неговата идентичност. И днес всеки от селото и околността знае и разказва поне една от легендите за произхода на манастира. А на въпроса какво знаят и защо идват на този празник тук, почти всички поклонници започват разказа си именно с преданието за откриването на святото място, за връзката му със св. Марина и за изцерените хора. За отбелязване е жизнеността на тези наративи, запазването и пресъздаването им, което е в тясна връзка с местното население.

Интересно за изследователя етнолог е наличието на множество варианти на легенди и предания¹, обвързани с този култов обект. Един от най-често разказваните наративи за възникването на манастира „Св. Марина“ е записан през 1913 г. във връзка с провеждане на анкета от Министерството на просвещението: „*Преди повече от 80 години това място го владее турчинът Топчи Сали от близкото село Кара пунар (Кладенчево). Тогава било само един чердак на четири дървета със стъпка над извора. И тогава християни и мюсюлмани ходели да се къпят за здраве. Турчинът намислил да си построи там здание. Но като започнали да копят разкрили стар каменен зид, в който намерили една сребърна монета с кръст и надпис „Марина“. Като видял кръста с надписа, Топчи Сали казал: Това място не прилича на турчин. Подарил го на дядо Лечо от близкото село Юшенлий [Ботево], а той го подарява на църквата „Св. пророк Илия“ в с. Ботево. През 1882 г. църковното настоятелство построява там параклис“ [Архив на Музея на Възраждането: ф. 1, а.е. 1, л. 60]. Както може да се установи легендарното време, споменато тук, се отнася за 30-те години на XIX в.*

Малко по-различен вариант публикува краеведът Борис Янев в своето историко-етнографско изследване за с. Ботево. „*Турчинът Топчи Сали бей от Добрич прекарвал лятото с харема си на „сеферич“ тук на извора в местността „Далъб дер“. Решил да си направи сарай, но при разкопките намерили кръст с надпис „Св. Марина“. За това той продал цялата местност на дядо Лечо от Ботево за два коня, пет кози и три рогозки. Дядо Лечо пък я подарява на църквата...“ [Янев, Б. 1995, с. 190].*

И двата варианта не показват значими различия във фабулата и могат да се разглеждат като разновидност на един разказ, където централно място е отделено на намирането от другOVERец на кръст (монета) с името на светицата, впослед-

---

¹ Тук ще използвам термините „легенда“ и „предание“ в зависимост от тяхната употреба в изворите или от респондентите.

ствие покровителка на свящото място, и за наличието на извор, който се почитал от населението.

Впрочем още една легенда, публикувана в началото на ХХ в. от свещеник от с. Ботево, повтаря донякъде този сюжет. „В чифлика на един от богатите местни турци е имало теке – мюсюлманско светилище. Веднъж той намерил там голям кръст, от което разбрал, че преди години тук е имало християнско светилище, поради което подарил мястото, за да се построи параклис“ [Юбилеен сборник..., 1911, с. 28]. Всъщност тук отново се повтаря темата с намирането от друговец на християнска светиня и конструирането на свято място. Като потвърждение за наличието на теке в тази местност е споменатата в османски регистри от XVIII в. нива „теке тарла“ (нивата на текето), отнасяща се за тази местност [Йотов, В. 2006, с. 87].

Много популярен сред населението на Варненско е и наративът, в който се разказва следното: „Някога в далечни времена оттук минавал важен път от Добруджата за Варна. От близкото село потеглил керван с каруци за пазара в града. С кервана щели да пътуват бабата и дядото на едно момиче – Марина. Те му били обещали, че ще го вземат с тях. Но тъй като се пътувало много бавно, трябвало да тръгнат по първи петли. Като видели заспалото дете, те не искали да го будят и потеглили без момичето. Не след дълго детето се събудило и като разбрало, че са го изоставили, тръгнало след тях да ги настигне. Пътят преминавал през гъста гора. Там детето загубило дирите на кервана и се загубило. Изтощено то стигнало до един студен извор. Жадно пило от водата и полегнало да си почине под сянката на големите дървета. След няколко дни родителите му го намират тук до извора умряло. Дали е погребано тук, или не – не се знае, но направили и оставили кръст, на който пишело: „Тук почива Марина, на 12 години“. Така през годините изворът започнал да се нарича Марининото кладенче.“ [Казанджиев, Г., Колев, И. 2007, с. 48].

Друг публикуван вариант на наратив, свързан с аязмото при с. Ботево, разказва: „Някога през едно горещо лято, когато всички работели и пълнели каруците си със снопове от нивите, една каруца возела страдащо семейство. В нея грижовна майка притискала вързоп, в който било скрито изгарящото ѝ от треска дете. Тръгнали били за лек на единствената си рожба. Обходили врачки и знахарки и вече изморени и без резултат посетили до извора да си починат. От ромона на водата детето се раздвижило и помолило за глътка вода. Тя била леденостудена, дори воловете отказали да пият. Майката загребала с шепи и плиснала по лицето на детето. То жално погълнало няколко капчици, паднали по устните му. През това време майката отправяла горещи молитви към Господа за пощада на единствената си рожба. Те били чути. Ангел Господен размътил водата и тя станала целителна. Майката решила да даде преди тръгване на детето да пие няколко глътки и то още преди да стигне до селото оздравяло. Така мълвата за целителната вода от Марининото кладенче бързо се разпространила“ [Ботевски манастир „Света Марина“..., pass.]. Този сюжет конкретно пояснява за проявлението на сакралната сила на водата от извора и прякото доказателство за това е излекуването на детето. Едно предание за възникването на лековития извор при манастира „Св. Марина“ е публикувано от Миглена Иванова и Константин Пана-

йотов. Според него целителната способност на аязмото се свързва със сълзите на много набожния българин – Марин. *„Той много, много не се хващал на работа и затова снахите вкъщи започнали да приказват на братята му да го махнат. И те го дали да го изгорят на клада. Там той се помолил през плач на Господа братята му да станат на стъпала, а снахите – на полилеи. Така и станало. Там до Ботево от сълзите му се образувало лековито кайначе на едно ниско място. Няколко стъпала водят надолу към него, а снахите станали полилеи“* [Иванова, М., Панайотов, И. 2003, с. 93]. Наративът е записан в с. Кичево, отдалечено от изследваното култово място на повече от 40 км. Днес малцина от интервюираните респонденти са чували за този вариант, който пояснява произхода на лековитостта на водата от извора. Спомените им са свързани предимно с името Марина, в което се преплитат религиозният образ на светицата и образът на дете.

Св. Марина е позната и се тачи в цялата българска етническа територия въпреки регистрираните регионални особености. В Североизточна България култът към светицата е свързан с вярата в нейните лечителски способности и за това на този ден се посещават извори с лековита вода [Георгиева, И. 1972, с. 161]. В този смисъл най-известни в района са манастирите в с. Каран Върбовка (Русенско) и в с. Ботево (Варненско), в които има аязми.

Във Варненско празникът на св. Марина е известен сред местното население като „хаталия“ (лош) и строго се спазва забраната да не се работи на този ден, въпреки че е по време на жътва [Тодорова, Д. 1990, с. 220]. Особено се почита в селата, където се честват сборове и панаири.

Като най-посещаван сбор в цялата околност се е утвърдил празникът при манастира край с. Ботево. Както вече бе споменато, за него има писмени сведения от началото на XIX в. Но откога точно е започнало поклонението на свято място, може само да се предполага. За наличието на такъв обект в околностите на селото се споменава в пътеписа на Мартин Грюневег от 1582 г. Това според някои автори е най-старият документиран оброчен паметник по българските земи [Мутафов, В. 1989, с. 199; Храброва, М. 1999, с. 14]. При пътуването си от Лвов до Одрин пътешественикът минава по тези места и видяното му прави силно впечатление: *„Когато излязохме от една гора, отляво ни остана сред хубава равнина под приятна планина едно българско село, което се нарича Осанлия – с. Ботево (тур. Юшенлий), и има чудесно вино. Там се намираше открито на края на заобиколена височина голям дървен кръст. По тези места това беше истинско чудо, защото, като се започне от Дунав насам, в черквите не се чуват камбани, а така също и не се виждат поставени на тях кръстовете“* [Немски и австрийски пътеписи..., 1979, с. 395]. В оригиналния текст авторът пресъздава в рисунка това описание. В нея се различават трите основни компонента, маркиращи сакрален обект – вековни дървета; вода, течаща в поток, и голям дървен кръст като символ на християнската религия. Васил Мутафов свързва оброчните кръстовете, които се намират извън населено място, обикновено в близост до аязмо, със светците, покровители на селището [Мутафов, В. 1989, с. 196]. Тази констатация и цитираното по-горе изложение ми дават основание да обвързва споменатия текст с изследвания от мен култов обект край с. Ботево. Наличието на старо селище там се потвърждава от турски данъчен регистър от края на XVI в., в който е отбелязано селото Юшенлю

дербент [Стойков, Р. 1964, с. 109]. А запазените местни топоними (Юрта, Калето, Табиите) и артефакти, случайно намерени от селяни при обработка на земята (битови предмети, монети, глинени водопроводни тръби), са допълнително доказателство за това, тъй като в исторически план отразяват реални събития.

Реактуализацията на култ към християнски светец и свято място, свързано с него, е явление, известно и отбелязвано в етноложките изследвания за различни райони в България. При повечето случаи то се свързва с възстановяването на съществуващи в миналото култови места или възникването на нови, но в непосредствена близост до старите. Изложените вече факти предполагат, че манастирът „Св. Марина“ с лековития извор е именно такъв пример.

Писмен извор фиксира, че през 1882 г. по инициатива на църковното настоятелство при храма „Св. пророк Илия“ в с. Ботево върху аязмото е построен параклис, а водата от извора е въведена в две къпални – мъжка и женска [ДА – Варна, ф. 1294, оп. 1, а. е. 9, л. 4]. В специално издълбана ниша са поставени иконите на св. Марина и св. Богородица, пренесени от църквата в селото. Над самата врата вграждат дървена греда, за да може всеки вярващ да остави там нещо от себе си – конец от дрехата, кърпичка или парцалче [Казанджиев, Г., Колев, И. 2007, с. 51]. Крепостен акт № 65 от 1894 г. определя 68 дка ниви, ливади и гора за манастира „Св. Марина“. Приходите от наемите на тези имоти се дават на църковното настоятелство на Ботевската църква за нуждите и организирането на патронния празник на свято място [ДА – Варна, ф. 660к, оп. 1, а. е. 7, л. 1]. Този факт много красноречиво потвърждава значението и мястото на култовия обект в празничната система на района.

Според спомените на свещеник Христо Хаджиев от 17 юли 1900 г. ежегодно там започва да се извършва богослужение – Света литургия и след това да се освещава водата от аязмото [Юбилеен сборник..., 1911, с. 32]. Поклонниците минавали и отдавали почит на светицата покровителка, палели свещи пред иконата ѝ и обредно се измивали от лековития извор. За популярността и значението на това свято място говори описание на архимандрит Инокентий Софийски, протосингел на Варненско-Преславската епархия. През 1923 г. той присъства на празника на св. Марина и заедно с местния свещеник извършва водосвет на аязмото: „*Пред стотиците присъстващи изнесох проповед. Имаше много народ, продадох се 15 кг свещи за параклиса тук*“ [ДА – Варна, ф. 744к, оп. 1, а. е. 59, л. 58].

В комплекса на обредното почитане се включва и задължително приготвен курбан. Животните за жертвоприношението се осигуряват от църквата в селото, но има и регистрирани случаи на специално обречени курбани от оздравели хора. След раздаването на обредната храна присъстващите се събират и по родове или в зависимост от населеното място сядат на обща трапеза. Там се подреждат и донесените от къщи храни, хляб и напитки.

Тази информация се потвърждава и допълва от споделените спомени на респонденти: „*Цялото село отивахме на сбора в местността „Св. Марина“. Тук в Ботево оставаха само старците и немоцните. По-бедните, за да съберат пари за сбора, ходеха да жънат с надница. От предишния ден минаваха кервани от каруци със сборяни от околните села*“ [Инф. Борис Янкулов, р. 1932 г.]. Както вече бе споменато това сакрално място е почитано от населението на цяла Севе-

роизточна България. Еленка Желязкова от с. Тръстиково (р. 1915 г.) си спомня, че са ходили на панаира на св. Марина в Добруджа и стояли там няколко дни. Колели едно агне, носели ракия и вино. Измивали се с водата от аязмото за здраве, после оставяли пари на светицата:

„Кат приберем хармана и тръгваме с каруцата за „Св. Марина“. Голям празник ставаше там. От вечерта отивахме и на поляната под дърветата ноцувахме. Постилахме чуловете на конете и върху тях спяхме. Палеха големи огньове и те осветяваха цялата местност. На сутринта след водосвета в параклиса се миехме с водата от аязмото, а някои се потапяха в къпалнята за здраве. От всеки чучур на чешмата трябваше да пием по глътка лековита вода. После започваше веселието, щото за панаира идваха люлки, имаше музика. Баща ми специално за тоя ден скриваше вино и го носехме там. Събирахме се няколко семейства и в кръг слагахме кой каквото е донесъл за хранене. На децата ни купуваха лимонада с топчета. На тръгване мама пълнеше вода от чешмата – използваше я за лек през цялата година. И да видиш – никога не се променяше, не помътняваше“ [Инф. Фроска Пейчева, р. 1941 г.]. В спомените на респондентката са запазени и варианти на преданията за възникването на светата обител.

В някои от разказите се открояват развлекателните моменти, съпътстващи празника на манастира „Св. Марина“. Търговци подреждали сергиите си, на които продавали различни манифактурни стоки, имало бирария, цирк и други развлечения. За известността на панаира говори фактът, че през 20-те години на XX в. са идвали и пътуващи фотографи. Заснимането за спомен по това време било скъпо удоволствие, но все пак в архива на Етнографски музей – Варна има запазени няколко такива. Свирели гайди и кавали и младите правели няколко хора. Но за всички е важна вярата в изключителната сила на водата от аязмото и закрилата на светицата. Това е и най-същественото от обредното почитане, съхранено в колективната памет.

През годините култовият център привлича все повече поклонници от различни краища на Североизточна България. Параклисът, изграден в края на XIX в. над лековития извор, става тесен и започва да се руши. Това мотивира църковното настоятелство да издигне през 1936 г. нов храм – каменна постройка на два етажа. На горния етаж е оформена църквата, а в приземния, който е изграден върху самия извор, остават къпалните. Погледнато в исторически план първоначално водата е изведена в чешма с четири чучура и плоча с изпъкнал кръст. През 1929 г. се построява още една чешма с кръгла форма – висока 3 м. В свода на купола са изписани имената на църковните настоятели, по чиято идея е направена, а след направата на новия храм се изгражда и още една чешма с формата на шестстенна кула, която има шест чучура и бетонни корита [Колева, С. 2008, с. 66].

В анализите на Варненската и Великопреславска митрополия манастирът „Св. Марина“ датира като мъжка света обител от 1940 г. На следващата година цар Борис III издава указ, с който определя това място за построяване на манастир в чест на „Добруджанската свобода“ [ДА – Варна, ф. 660, оп. 1, а. е. 7, л. 1]. Създава се строителен комитет, който се заема с организацията по събиране на средства, по проектирането и изграждането му. За тази цел са обложени 200 общини да предвидят по 5000 лв. в бюджета си. Самият монарх подарява солидна сума [ДА – Варна,

ф. 660, оп. 1, а. е. 6, л. 15], но поради военните години до строеж на манастир така и не се стига.

След 50-те години на XX в. е взето решение водата от извора при храма да се каптира и се изгражда помпена станция за водоснабдяването на с. Стожер, с. Богданово и гр. Добрич. Забранява се влизането в параклиса, спират и водата за къпалните. Църквата се разрушава, откраднати са иконите и камбаната [Колева, С. 2009, с. 111]. Въпреки това култовото място продължава да съществува в паметта на местните и поклонници тайно го посещават в деня на св. Марина. „Бай Друми от Ботево съхранява иконите от параклиса близо 20 години и всеки празник ги носи на аязмото, пали свещи, налива от лековитата вода, но църковна служба не се провежда“ [Казанджиев, Г., Колев, И. 2007, с. 62].

Възстановяването на традицията за почитане на св. Марина става в началото на 90-те години на XX в. От тогава до 2000 г. в параклиса се водят редовно религиозни служби, за които отговарят свещеници от гр. Варна, но той се отваря само в деня на патронния празник. Мястото около храма продължава да е запустяло и неподдържано. Веднъж ловна дружинка случайно попада там. Сред тях е и арендаторът на близките села Петър Петров. Когато се запознава с древната история на святото място, той предприема инициатива за възобновяването на славното му минало. През 2001 г. със собствени средства възстановява църквата над аязмото и чешмата с 12 чучура, реконструира къпалните в подножието на храма. През следващите години са изградени и изцяло обзаведени четири стаи за поклонници и магерница към тях. Художникът Кольо Герджиков изписва иконите в храма по образци на възрожденски зографи. Така завършва оформянето на съвременния манастирски комплекс, който не е типичен според общоприетите представи – липсват високи порти и огради, всичко е отворено за поклонниците.

Официалното възраждане на традиционния събор на Маринден става през 2006 г. с официалната благословия на митрополит Кирил. Организатори са Община Аксаково съвместно с Кметството на с. Ботево, читалище „Бъдеще – 1871“ и ЕТ „Арет – Петър Петров“. През юли и август същата година в манастира се организират летни лагери и неделни училища за деца от Варна и Шумен, където те се запознават с основните норми на религиозна вяра и поведение, възпитават се как да се държат в храма, разширяват познанията си за българските традиции и култура. Едновременно с това малките възпитаници вземат участие в богослужение и молитви. Така е намерен интересен начин да се приобщят младите хора към религията и същевременно да се възобнови изгубената приемственост между поколенията [Колева, С. 2009, с. 112]

Днес честването на празника на св. Марина при манастира край с. Ботево е наречено Фолклорен фестивал „Празник на плодородието“, който е включен в Националния културен календар на Министерството на културата [**Празникът на плодородието...**, pass.]

В интервю кметът на Община Аксаково Атанас Стоилов казва: „Възстановява се традицията в района на населените места Ботево, Крумово и Радево – да се чества св. Марина. След като запустялото място бе възродено, дойде идеята да се възстанови и празникът като фолклорен събор. Започнахме през 2001 г. само със състави от община Аксаково, после се включиха и от Добричка и Варненска об-

ласт. През 2008 г. участват 20 самодейни състава. Днес 2018 г. повече от 70 състава от 15 общини взеха участие. За да се улесни достъпът до манастира, съвместно с Министерството на регионалното развитие, се прекара нов асфалтов път“ [<https://agrovestnik.com>].

Мирослава Петрова, председател на НЧ „Бъдеще – 1871“, споделя: „*Маринден се свързва с плодородието и тъй като по това време се отбелязва края на жътвата – затова го нарекохме „Празник на плодородието“. Интересът е голям. През 2016 г. на събора дойдоха повече от 2000 човека. Това е знак за пробуждането на традициите“.*

На 17 юли 2017 г. традиционният курбан за празника се приготвя от Ути Бъчваров и неговия екип, а месото се осигурява от спонсори.

Организацията на Фестивала на плодородието отразява стремежа на местната власт в лицето на кметство и читалище да възстанови и поддържа съхранената в колективната памет традиция за честване деня на св. Марина. Въпреки че обредността придобива нова форма, преоткриването на този култов обект се превръща в „изобретена традиция“ съгласно определението на Пиер Нора. Съществени моменти, които отпадат, са: обредното къпане в старите къпални и преспиването на открито по поляните пред манастира вечерта срещу празника. Животните за курбана, подарявани в миналото от населението, днес се осигуряват от спонсори. В смисъла на новото празнуване се добавя нов елемент – организирането на фолклорен фестивал. Въпреки това чувството за принадлежност на поклонниците към това култово място и включването им в културните практики, извършвани при обредното почитане, говорят за устойчивост на традицията.

Разказите за манастира „Св. Марина“ при с. Ботево се споделят от местните с готовност и гордост не само в тяхната собствена среда, но и пред „чуждите“, външните за колектива хора. Многократното повтаряне на легендите за възникването и чудодейните свойства на това сакрално място, обитавано от конкретната общност, го обвързват с местната история и то получава статута на емблема за локална идентичност [Баева, В. 2013, с. 176]. А тяхната жизненост и непрекъснатото възпроизвеждане затвърждават мястото им в колективната памет на населението от околните селища.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Архивни източници / извори

Архив на Музея на Възраждането – Варна, ф. 1, оп. 1, а. е. 1, л. 60.

ДА – Варна, ф. 660к, оп. 1, а. е. 6, л. 15.

ДА – Варна, ф. 660к, оп. 1, а. е. 7, л. 1.

ДА – Варна, ф. 744к, оп. 1, а. е. 59, л. 58.

ДА – Варна, ф. 1294, оп. 1, а. е. 9, л. 4.

Публикации

Баева, В. 2013 – Вихра Баева. Разкази за чудеса. Локална традиция и личен опит. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2013. [Vihra Baeva. Razkazi za chudesa. Lokalna traditsia i lichen opit. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 2013.]

Георгиева, И. 1972 – Иваничка Георгиева. Един старинен култ в Родопите, Странджа и междуречието на Струма и Места. – В: Родопски сборник. Т. 3, София, 1972, 159–174. [Ivanichka Georgieva. Edin starinen kult v Rodopite, Strandzha i mezhdurechieto na Struma i Mesta. – V: Rodopski sbornik. T. 3, Sofia, 1972, 159–174.]

Иванова, М., Панайотов, К. 2003 – Миглена Иванова, Константин Панайотов. Панаирът на „Света Марина“ край с. Ботево, Варненско. – В: Арnaudов сборник. Т. 3. Русе, 2003, 92–111. [Miglena Ivanova, Konstantin Panayotov. Panairat na „Sveta Marina“ kraj s. Botevo, Varnensko. – V: Arnaudov sbornik. T. 3. Ruse, 2003, 92–111.]

Йотов, В. 2006 – Валери Йотов. Каменна иконка „Кръщение Христово“ от м. Дулапкулук до с. Драганово, Добричко. – В: Сборник Добруджа, 22, 2006, 180–185. [Valeri Yotov. Kamenna ikonka „Krashtenie Hristovo“ ot m. Dulapkulak do s. Draganovo, Dobrichko. – V: Sbornik Dobrudzha, 22, 2006, 180–185.]

Казанджиев, Г., Колев, И. 2007 – Георги Казанджиев, Иван Колев. Манастирът „Света Марина“ в село Ботево. Добрич: Матадор 74, 2007. [Georgi Kazandzhiev, Ivan Kolev. Manastirat „Sveta Marina“ v selo Botevo. Dobrich: Matador 74, 2007.]

Колева, С. 2008 – Светлозара Колева. Мястото и ролята на култовите места в представите и вярванията на населението от Варненския регион. – ETNOLOGIA AKADEMIKA. Т. 4, София, 2008, 53–71. [Svetlozara Koleva. Myastoto i rolyata na kultovite mesta v predstavite i vyarvaniyata na naselenieto ot Varnenskia region. – ETNOLOGIA AKADEMIKA. T. 4, Sofia, 2008, 53–71.]

Колева, С. 2009 – Светлозара Колева. Почитането на сакрални места във Варненско след 90-те години на XX век. – В: Сборник Общества. Трансформации. Култури (Постсоциалистическата всекидневна култура). София, 2009, 105–114. [Svetlozara Koleva. Pochitaneto na sakralni mesta vav Varnensko sled 90-te godini na XX vek. – V: Sbornik Obshtestva. Transformatsii. Kulturi. (Postsotsialisticheskata vsekidnevna kultura). Sofia, 2009, 105–114.]

Мутафов, В. 1989 – Васил Мутафов. Оброчищата като култови обекти. – В: Етнографски проблеми на духовната култура. София, 1989, 194–214. [Vasil Mutafov. Obrochishtata kato kultovi obekti. – V: Sbornik – Etnografski problemi na duhovnata kultura. Sofia, 1989, 194–214.]

Немски и австрийски пътеписи... – Немски и австрийски пътеписи за Балканите 15–16 век. София. 1979. [Nemski i avstriyski patepisi za Balkanite XV–XVI vek. Sofia, 1979.]

Нора, П. 2004 – Пиер Нора. Около Пиер Нора: Места на памет и конструиране на настоящето. София: Дом на науките за човека и обществото, 2004. [Pier Nora. Okolo Pier Nora: Mesta na pamet i konstruirane na nastoyasheto. Sofia: Dom na naukite za choveka i obshtestvoto, 2004.]

Стойков, Р. 1964 – Руси Стойков. Селища и демографски облик на Североизточна България и Южна Добруджа в XVI век. – ИВАД, XV, 1964, 109–114. [Rusi Stoikov. Selishta i demografski oblik na Severoiztochna Bulgaria i Yuzhna Dobrudzha v XVI vek. – IVAD, XV, 1964, 109–114.]

Тодорова, Д. 1990 – Диана Тодорова. Традиционни пролетни и летни празници и обичаи в Провадийския Сърт. – ИНМВ, Т. 26, 1990, 208–221. [Diana Todorova. Traditsionni proletni i letni obichai v Provadoyskia Sart. – INMV, T. 26, 1990, 208–221.]

Халбвакс, М. 1996 – Морис Халбвакс. Колективната памет. София: Критика и хуманизъм, 1996. [Moris Halbvaks. Kolektivnata pamet. Sofia: Kritika i humanizam, 1996.]

Храброва, М. 1999 – Маргарита Храброва. Три храма. Три религии. Една земя, наричана българска. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 1999. [Margarita Hrabrova. Tri hrama. Tri religii. Edna zemya, narichana balgarska. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, 1999.]

Юбилеен сборник..., 1911 – Юбилеен сборник, издаден по случай 25 години от свещеническата служба на свещеник Христо Стефанов Хаджиев (1886.01.IX–1911.01.X). Добрич, 1911. [Yubileen sbornik izdaden po sluchay 25 godini ot sveshtenicheskata sluzhba na sveshtenik Hristo Stefanov Hadzhiev (1886.01.IX–1911.01.X). Dobrich. 1911.]

Янев, Б. 1995 – Борис Янев. Ботево (Историко-етнографско изследване). Варна: Бряг принт, 1995. [Boris Yanev. Botevo (Istoriko-etnografsko izsledvane). Varna: Bryag print, 1995.]

Интернет базирани източници

Ботевски манастир „Света Марина“... – Ботевски манастир „Света Марина“. История. <<http://www.svetimesta.com/Манастири/Ботевски%20манастир%20-%20Св.%20Марина>> (достъпен: декември 2019). [Botevski manastir “Sveta Marina”. Istoria. <<http://www.svetimesta.com/Манастири/Ботевски%20манастир%20-%20Св.%20Марина>> (dostapen: dekemvri 2019).]

Празникът на плодородието... – Празникът на плодородието в манастира „Света Марина“. Публ. 02.08.2018 г. <<https://agrovestnik.com/празник-на-плодородието-в-манастира-с/>> (достъпен: юли 2019). [Praznikat na plodorodieto v manastira “Sveta Marina”. Publ. 02.08.2018 g. <<https://agrovestnik.com/празник-на-плодородието-в-манастира-с/>> (dostapen: iuli 2019).]